7. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi
7th International Turkish Culture Congress
Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul
In Turkish and World Culture İstanbul

BİLDİRİLER IV

İstanbul'da Sanat:
Mimari, El Sanatı, Resim, Müzik

ATATÜRK
KÜLTÜR
MERKEZİ

T.C. Başbakanlık
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 409
Bilimsel Toplantılar Dizisi: 55

ISBN: 978-975-16-2463-5 (tk.) • 978-975-16-2467-3 (4. c.)
İLESAM: 2011.06.Y.0143.399

7. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ
BİLDİRİLER IV
İSTANBUL'DA SANAT:
MİMARİ, EL SANATI, RESİM, MÜZİK
Atatürk Kültür Merkezi 2011
Birinci Baskı • 1500 Adet

Yayıma Hazırlayan: Şebnem ERCEBECİ ÇINAR

Atatürk Kültür Merkezi
Ziyabey Caddesi Nu:19, 06520 Balgat - Ankara
Tel : 0 312. 284 34 18 - 284 34 25
Belgegeçer : 0 312. 284 34 65
e-posta : gensekreter@akmb.gov.tr
Internet : www.akmb.gov.tr

Kapak Tasarımı ve Sayfa Mizampajı
Grafiker
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tel: 0 312. 284 16 39 (pbx) • Faks: 0 312. 284 37 27
E-mail: grafiker@grafiker.com.tr • Web: www.grafiker.com.tr

Baskı ve Cilt
Bahçıvanlar Basım San. A.Ş.
Fevzi Çakmak Mahallesi 10633. Sokak No:11 Karatay / Konya
Tel: 0 332. 345 24 24 • Faks: 0 332. 345 24 25

Baskı Yeri ve Tarihi
Konya / Ocak, 2012

Uluslararası Türk Kültürü Kongresi(7. :2001: Ankara)
7. Uluslararası Türk Kültürü kongresi: Türk ve dünya kültüründe İstanbul= 7th International Turkish Culture Congress: In Turkish and world culture İstanbul: Bildiriler/ yayına hazırlayan: Suzan Gür, Şebnem Ercebeci Çınar. —Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2011
4 c.: fotoğ., hrt., tbl., tıpkıbasım; 24 cm.—(AKDTYK Atatürk Kültür Merkezi yayını; 406, 407, 408, 409. Bilimsel Toplantılar; 52, 53, 54, 55)

Bibliyografya içerir.
ISBN: 9789751624635 (takım)

1.İSTANBUL (TÜRKİYE) -- UYGARLIK -- KONGRELER
2.İSTANBUL (TÜRKİYE) -- KÜLTÜR -- KONGRELER
I.Gür, Suzan II. Çınar Ercebeci, Şebnem III. 7th International Turkish Culture Congress: In Turkish and world culture İstanbul IV. E.a. V. Dizi

956.22

Fatih Namazgahlarının Ortak Mimari Özellikleri: İstanbul Okmeydanı Namazgahı-Kosova Prizren Namazgahı

Jusuf XHİBO*

ÖZ

İslam dini eseri olarak Namazgâhlar açık havada namaz kılma anlamını taşımaktadır. Bazı kaynaklarda namazgâh "Musalla" olarak da bilinmektedir. Namazgâhın bir cami türü olmasına rağmen, büyük ölçüde inşa tarzı yanı sıra manevi – ibadet yönünden de camiden farklıdır. Mimari açısından namazgâhların duvarları, tavanları, çatları, kubbeleri olmaması yanı sıra namazgâhlarda sıralı namazların kılınmaması, (beş vakit namaz) onu camilerden farklı kılmasının diğer yanını oluşturmaktadır.

Kullanım yönünden namazgâhları şu guruplara ayırabiliriz:

a- Askerlerin dini vecibelerini yerine getirmeleri için inşa edilen namazgahlar;

b- Toplu halde birkaç köyüni Bayram, Cuma ve Yağmur namazı kılmak için inşa edilen namazgahlar;

c- Yol kavşaklarında geçenlerin namaz kılmaları için inşa edilen namazgahlar;

d- Şehirlerin taşrasında (camiin olmadığı yerde) bahçecilerin, çobanların namaz kılması için inşa edilen namazgahlar.

Namazgâhların en basit örneklerini taşlarla belirli olması, kıbleyi gösterecek bir mihrap taşı ve namaz kılınacak yerin gölgelenmesi için sıra ağacın ekili olması. Namazgâhlar genelde yerden 30 - 100 cm, bazıları da daha yüksek olmak üzere sedd halinde taşlarlarla döşenmiş, kıbleyi-mihrabı gösteren bir dikili taştan oluşmaktadır. Bu kıble taşı aynı zamanda *sutre* rolünü

* Yüksek Mimar, Tarihi Anıtları Koruma Kurumu, Prizren – Kosova, e-posta: jusuf.xhibo@gmail.com

de görmektedir. Namazgâhın bu taşı yoksa o zaman 1,5 - 2,5 metre yüksekliğinde kıble duvarı veya sadece mihrap inşa edilir. Sağ tarafta ise minberi oluşturacak ve hutbenin okunması için bir kaç basamak da inşa edilir. Bazı örneklerde vaazların veya Kur'a'nın okunması için sol tarafta da basamakların inşa edildiği görülmektedir.

Prizren'de Fatih Sultan Mehmet Han tarafından fetihten sonra ilk eser olarak yapılan Namazgah Osmanlı mimari geleneğine uygun önemli bir eserdir. Anadolu'da, Rumeli'de ve değişik yerlerde fetihten sonra ilk ibadet amaçlı yaptırılan namazgah geleneği Prizren'de de görülmektedir. Fatih İstanbul'u fethetmek üzere otağını kurduğu bugünkü okmeydanında ibadet için bir namazgah yaptırmıştır. Benzer şekilde Prizren'in fethiyle birlikte ilk ibadet yeri olarak da şehrin dışında bir namazgah yaptırmıştır. Halk arasında Kırık Cami olarak da bilinen Prizren Fatih namazgahında ilk Cuma namazının kılındığına ilişkin bilgiler de mevcuttur.

Prizren namazgâhın 21 Haziran 1455 yılında, Prizren'in Osmanlı hâkimiyetini kabul ettikten sonra inşa edildiğine inanılmaktadır. Namazgâh Fatih Sultan Mehmet'in emri üzerine Osmanlı ordusu komutanı, Nobırda ve Prizren'in fethine katılan İsa Bey (*Evrenoszade İshak oğlu İsa Bey)* tarafından inşa edilmiştir. Namazgahın Ahmet Çavuş adında bir asker tarafından kısa bir zamanda (2-3 gün içinde) inşa edildiğine dair kesin olmayan belgelerden öğrenmekteyiz.

Namazgah Prizrenin batı kısmında, Prizren-Yakova yolunun sağ tarafında bulunmaktadır. Namazgahın alanı 2,748m2, oysa yapı 71.6m2 dir. Yapının ana kısmı digdörgen şeklinde 8.4 x 6,3 metre ve zeminden yüksekliği 75 santimetredir. Sağ tarafında bulunan müezzin mahvili 2.6 x 2.9 metre olmak üzere zeminden yüksekliği 1.0 metredir.

Okmeydanı namazgâhın kesin olarak Fatih tarafından inşa edildiği bilinmez, lakin 1625 yılında namazgâhın Gürcü Mehmet Paşa tarafından yeniden inşa edildiği veya onarıldığı kesindir. III. Sultan Ahmet 1704 yılında namazgâhta yapmış olduğu onarım esnasında, burada bir çeşme de inşa ediyor. Daha geçlerde bu yerde diğerleri arasında Piyale Paşa Camii ve Sinan Paşa Camii inşa edilmiştir.

Özel bakıma sahip olmayan Okmeydanı, 1950 yıllarına kadar aslı görünüşünü korumuştur. Bundan sonra Okmeydanı yerlerinin azar azar zapt edilmesi yüzünden, burada gece kondu evleri inşa edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla burada mevcut olan çoğu eserler büyük tahribata uğramıştır. Bu tür zapt ve tahribatlara namazgâh ta uğramıştır ve bugün bu namazgâhtan sadece yarım kalan minber basamakları kalmıştır. Yolların yapılması nedeniyle namazgahın sedinin yarısından fazlası yok edilmiş, müzein mahfili, minber korkulukları tamıyla yok olmuştur.

Prizren namazgâhını ve Okmeydanı namazgâhını kıyasladığımızda, Prizren namazgâhın daha küçük ve kalitesi zayıf olan sünger taşıyla inşa edilmiştir. Prizren namazgahın kitabesinin olup olmadığına dair bir belge yoktur, Oysa Okmeydanı namazgahın portal üzerinde kitabesinin var olduğuna dair kanıt vardır. Okmeydanı namazgâhın çok daha büyük ve genişçe bir yerde kaliteli yontma taşlardan inşa edilmiştir. Etrafında da çok sayıda diğer eserler (cami, tekke, konağı vb) da inşa edilmiştir. Okmeydan namazgâhın sadece minberi mevcut olurken, Müzenin mahfili ayrı bir bölümü oluşturmaktadır.

Bu farklılıklara rağmen Prizren ve Okmeydanı namazgâhların ortaklaşa özellikleri de vardır. Her ikisi Fatih tarafından feth edilen şehirlerden (İstanbul –Prizren) sonra inşa edilip, bu yerlerde mezarlıkların ve türbelerin oluşması. Her ikisinin bakımsız kalması nedeniyle çoğu bölümlerinin zapt edilmesi ve aynı yerde legal olamayan diğer objelerin inşa edilmesi vb. Prizren namazgâhı 2002 yılında restorasyon edilirken, Okmeydan namazgâhı gün bugün hala onarılıp veya restorasyon edilmeyince bir harabe olarak tamamıyla yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Sonuçta namazgahlar tipoloji olarak özel bir camii temsil ettiğinden dolayı, kültür mirasımızın büyük bir zenginliğini oluşturmaktadır. Balkanlarda ilk dini eseri olarak bu namazgahların her günkü hayatta önemli rol oynadıkları da bir gerçektir. Namzgahların inşa edilmesiyle yeni bir medeniyetin de ortaya çıktığı bir gerçektir. Dolayısıyla bugün onların yok oluşu bir medeniyetin yokoluşu anlamına da gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Namazgâh, mihrap, minber, Prizren, Fatih Sultan Mehmet, Okmeydan, restorasyon, camii.

ABSTRACT

Common Characteristics of Fatih Namazgahs - Okmeydan Namazgah in Istanbul and the Prizren Namazgah in Kosova

Namazgahs which are also called "Musallas" are Islamic works of art and they serve as outdoor prayer places. The simplest samples of Namazgahs are made of stones, where the direction of kibla is shown by a mihrab stone, and where the prayer place is shaded by planted trees in a row. In general namazgahs are 30-100 cm from the ground, but there also some others that are higher in the form of plateau, laid with stones, and where the kibla-mihrab is shown by a stone placed upright. If there is not such a stone, then a kibla wall or only a mihrab is built 1.5 - 2.5 m high. On the right some stairs are built to form a mimbar and to read the khutba.

When Fatih Sultan Mehmet Han conquered Prizren the first to do was building the Namazgah, which is one of the most important works of the Ottoman traditional architecture. Another tradition to mention is that when Anatolia, Rumelia and other different places were conquered, firstly the namazgahs were built for worshiping. And we see that same tradition continued in Prizren, too. During the conquoring of Istanbul, after the setting of his tent, where today is Okmeydan, Fatih built a namasgah to perform his praying. In the same manner, at the same time during the conquering of Prizren, a Namasgah was built, out of the city, as the first place of prayer. Among the population it is known as Kirik Mosque (Broken Mosque), and we also know that there had also been prayed the first Cuma(friday).

It is believed that the Namazgah in Prizren was built on 21 June 1455, the date which is considered as the date when Prizren accepted the Ottoman rule. *Fatih Sultan Mehmet* ordered İsa Bey (*Evrenoszade İshak oğlu İsa Bey), the commander of Ottoman Army, to build a Namazgah during the conquering of Prizren and Nobirda.And we learn* from some not very reliable documents *that the soldier named Ahmet* Çavuş built it.

The namasgah is situated in the western part of Prizren, on the right side of the regional road Prizren – Gjakove. The area

of Namazgah is 2,748m², whereas the object is 71.6m². The main part of the object is rectangular 8.4 x 6,3 m and 75 cm from the ground. On the right side is "Muezin's mahvill" which is 2.6x2.9 m and 1.0 m from the ground.

Although it is not exactly known that Namazgah in Okmeydan was built by Fatih, the thing that is sure is that it was rebuilt or restaurated by Gurcu Mehmet Pasha in 1625 (1034 hicri): Also Sultan Ahmed III in 1704, not only did some restauration works there,but built a fountain spring, too. And later on, there were built among others, also Piyale Paşa Mosque and Sinan Paşa Mosque.

Left without any institutional surveillance, this square kept its originality until the 1950s. After the 1950s little by little the areas of Okmeydan began to be usurpated and the building of illegal buildings started. This way many monuments that were there, got damaged and destroyed. The same thing the usurpation and destroying happened to Namazgah, too. And today only the half left mimbar stairs remained. More than a half of the namazgah terrace was destroyed while building the roads, and also the muezin's mahvil and mimbar balustrades do not exist any more.

İf we compare the Prizren Namasgah with the Okmeydan Namazgah (Istanbul) we will notice that Prizren Namasgah is smaller and built with the poorer quality of stone (porouz stone). There is no document to tell us that Prizren Namazgah had its inscription, whereas above Okmeydan Namazgah's Portal the existence of the inscription is proved by evidence. The Okmeydan Namazgah is much bigger and was built in a vaster area and made of quality dressed stones.

Appart from these differences, these two objects have also mutual points.They are both built in cities conquered by Fatih (Istanbul-Prizren), there near Namasgahs were being formed turbes and graveyards. Because both were left aside without any surveillance, many parts were usurpated and many other illegal buildings were built there near Namazgahs.

While the Prizren Namazgah was restaurated in 2002, Okmeydan Namazgah still today has not been restaurated and as a ruin is facing the risk to compeletely disappear.

We can conclude that namazgahs as a typology of mosques, represent a special kind of mosques that form our cultural heritage treasure. It is a reality that these objects were first Islamic Religious objects in Balcans and that they played a significant role in dayly life. Another reality is that by the building of the Namazgahs, on the scene appeared a new civilisation. Thus we can say that with their disappearance, their civilisation disappeared, too.

Key Words: Islam, Namazgah, mihrab, mimbar, Prizren, Fatih Sultan Mehmet, Okmeydan, restauration, mosque.

Dini eserler için söz edildiğinde aklımıza camiler, tekkeler, medreseler ve diğer dini eserler gelir. Fakat cami çeşitleri söz konusu olunca, aklımıza kubbeli, çatılı ve diğer cami çeşitleri gelmektedir. Oysa hiçbir zaman kubbesiz ve çatısız olan camilerin mevcudiyeti söz konusu olmazdı. Bu tür camilerin değeri olmadığını düşünülerek, bu tür eserler üzerinde Balkanlarda çok az araştırmaların yapıldığını da söylemek gerekir. Kültür mirasımızın önemli örneklerinden olan bu eserler *namazgâh* adıyla bilinmektedir.

İslam dini eseri olarak Namazgâhlar açık havada namaz kılma anlamını taşımaktadır. Bazı kaynaklarda namazgâh "Musalla" olarak da bilinmektedir. Namâz-gâh, farsça kökenli *nemâz – kılmak, dua,...* ve *gâh – yeralan...* öyle ki kılmak için yer anlamına gelir ya da namazlık diyebileriz. Musalla bir caminin yanında cenaze töreni için toplanılan yeri ifade etmektedir. Osmanlı döneminde fethedilen yerlerde Cuma namazı kılmak için inşaatları uzun sürmeyen namazgâhlar inşa dilmiştir. Bu namazgâhlarda savaş esnasında düşen şehitlerin anısına namaz kılındığından dolayı bunlara (Musalla Taşı) veya Musalla da denilmektedir. Zaten Musallanın bu kelimeden kaldığına inanılmaktadır.

Namazgâhın bir cami türü olmasına rağmen, büyük ölçüde inşa tarzı yanı sıra manevi – ibadet yönünden de camiden farklıdır. Mimari açısından namazgâhların duvarları, tavanları, çatıları, kubbeleri olmamasının yanı sıra namazgâhlarda sıralı namazların kılınmaması, (beş vakit namaz) onu camilerden farklı kılmasının diğer yanını oluşturmaktadır.

Geniş yerlerde veya meydanlarda inşa edilen namazgâhlar, o yerin halkı veya birkaç köy halkının Bayram, Cuma ve Teravih namazların kılınması için kullanılmıştır (Foto 1). Namazgâhlar genelde yol kavşaklarında ve kervanların geçtiği yerlerde inşa edilmiştir ki bu kervancıların ve diğer geçenlerin de namaz kılmalarını sağlamıştır (Foto 2). Namazgâhlar ayrıca çoğu otlak yerler yanında, tarlalarda ve kasabanın taşrasında da inşa edilmiştir (Foto 3).

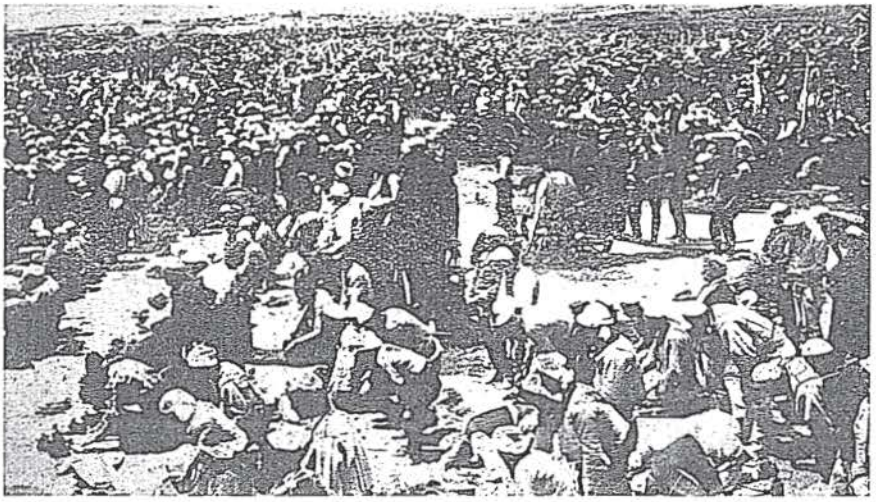

Foto 1.

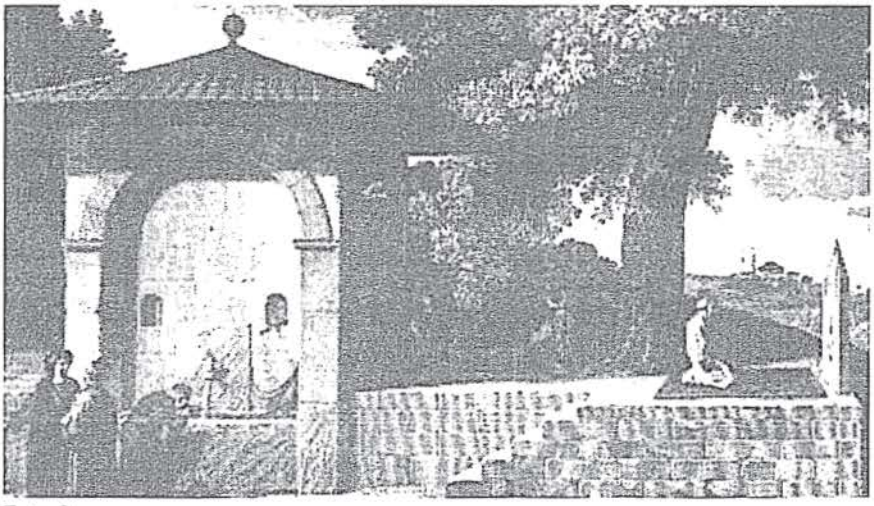

Foto 2.

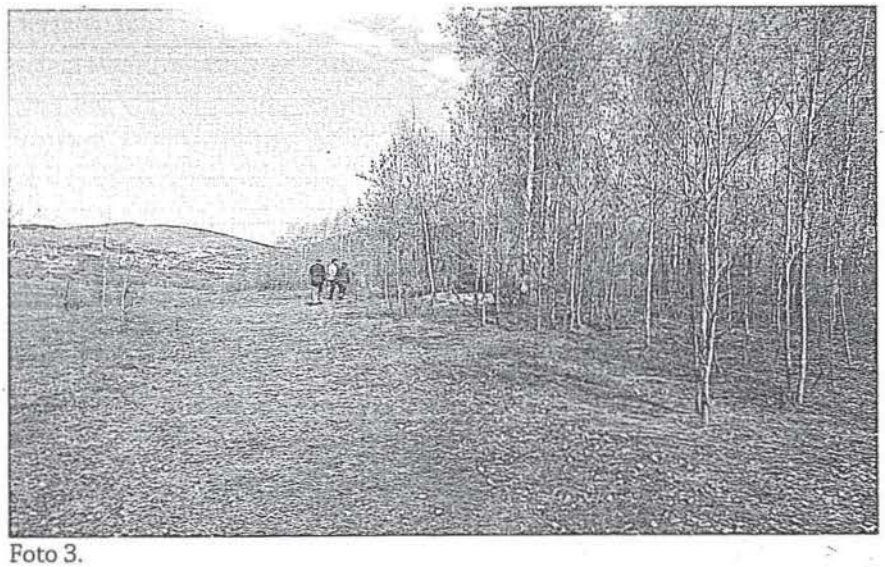

Foto 3.

Kullanım yönünden namazgâhları şu gruplara ayırabiliriz:

a. Askerlerin dini vecibelerini yerine getirmeleri için inşa edilen namazgahlar;
b. Toplu halde birkaç köyün Bayram, Cuma ve Yağmur namazı kılması için inşa edilen namazgahlar;
c. Yol kavşaklarında geçenlerin namaz kılmaları için inşa edilen namazgahlar;
d. Şehirlerin taşrasında (camiin olmadığı yerde) bahçecilerin, çobanların namaz kılması için inşa edilen namazgahlar.

Osmanlı devletinin ilerleme yıllarında fethedilen yerlerde çok sayıda namazgâhlar inşa edilmiştir, lakin bu yerlerde daha sonra camilerin inşa edilmesiyle, kullanım önemini kaybetmeye başlamıştır. Osmanlının bu topraklardan gitmesinden sonra namazgâhlar büyük bir ölçüde yok olmaya başlayıp bugüne kadar parmaklarla sayılacak kadar kalmasına neden olmuştur. Bu durumla ilgili Evliya Çelebi, seyahatnamesinde zamanında çok tanınmış namazgâhlardan söz etmektedir. Camiler için oluşturulan vakıfların namazgâhlar için de oluşturulduğuna dair belgeler mevcuttur. Bu vakıfnamalerin mevcudiyeti ve seyahatname yazarlarının yapıtlarına da dayanarak bugün bizler, zamanında mevcut olan bugün eseri kalmayan çoğu namazgâhların

varlığını ögrenmekteyiz, nice ki: Priştine, Yakova, Elbasan, Konjica, Yanina, vb.

Namazgâhların en basit örneklerini taşlarla belirli olması, kıbleyi gösterecek bir mihrap taşı ve namaz kılınacak yerin gölgelenmesi için sıra ağacın ekili olması. Bu türün belirgin bir örneğini Tiran namazgâhı oluşturmaktadır. Bu namazgâh XIX. yüzyılda Abdurrahman oğlu Ahmet Bey Topoyani tarafından inşa edilmiştir (Foto 4).

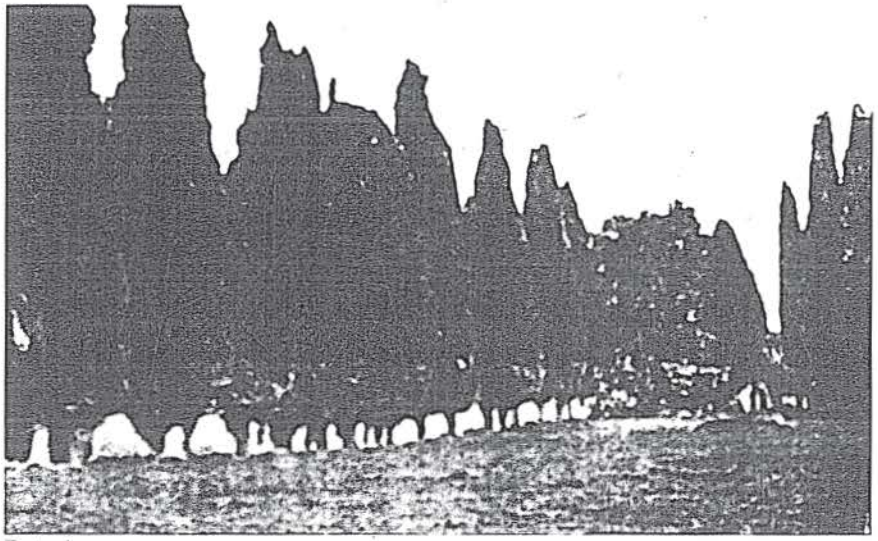

Foto 4.

Namazgâhlar genelde yerden 30 - 100 cm, bazıları da daha yüksek olmak üzere set halinde taşlarlarla döşenmiş, kıbleyi-mihrabı gösteren bir dikili taştan oluşmaktadır. Bu kıble taşı aynı zamanda *sutre* rolünü de görmektedir. Namazgâhın bu taşı yoksa o zaman 1,5 - 2,5 metre yüksekliğinde kıble duvarı veya sadece mihrap inşa edilir. Sağ tarafta ise minberi oluşturacak ve hutbenin okunması için bir kaç basamak da inşa edilir (Foto 5) Bazı örneklerde vaazların veya Kur'a'nın okunması için sol tarafta da basamakların inşa edildiği görülmektedir (Foto 6).

Önemli yol kenarlarında bir çeşme ve yerin gölgelenmesi için bir veya birkaç ağacın dikili edilmesiyle inşa edilen bu tür namazgâhlar sadece namaz kılmak için değil, yoldan geçen yolcuların ve kervancıların serin altında istirahat etmeleri için de kullanılmaktaydı. Bu

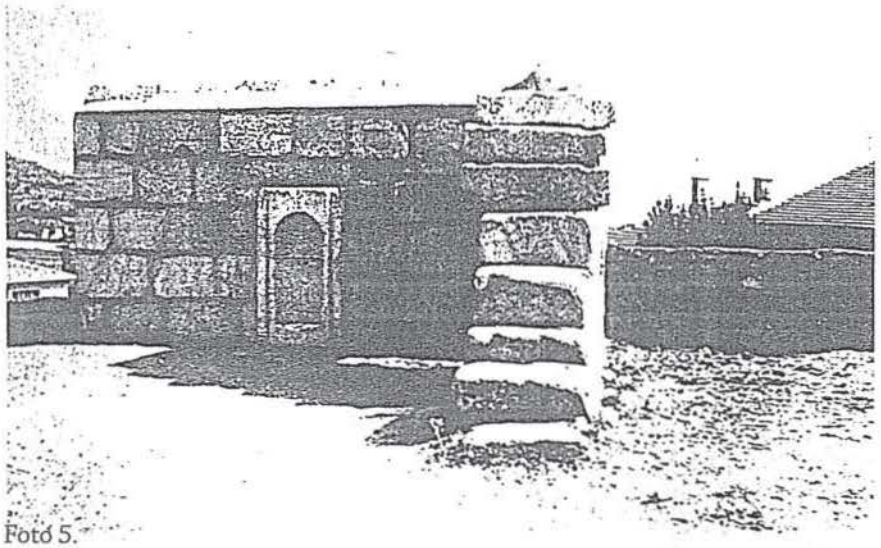

Fotó 5.

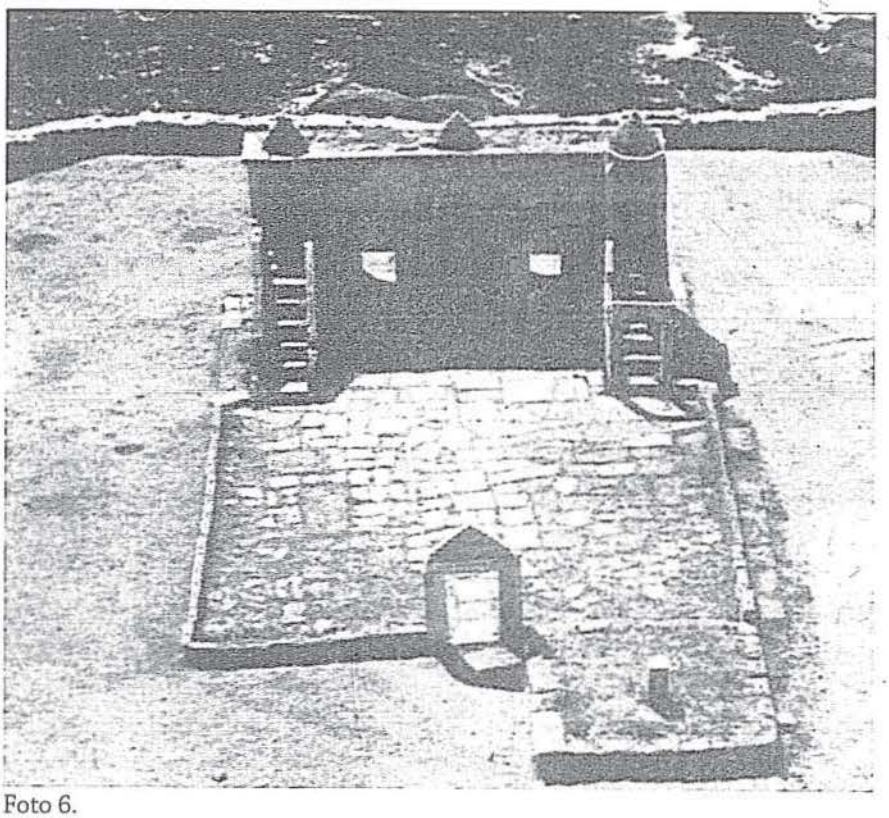

Foto 6.

tür namazgâhlarda minberleri olmadığından dolayı toplu namazlar (Bayram veya Cuma namazları) da kılınmazdı.

Kosova'da bu tür namazgâhların çok sayıda mevcudiyeti bilinirken, günümüzde sadece iki namazgâhın kaldığı malumdur. Biri *Prizren*'de olmak üzere (Foto 7). diğeri Opola nahiyesinin *Buzez* köy yakınlığında bulunmaktadır (Foto 8). Ayrıca Arnavutluk'un başkenti olan *Tiran*'da

Foto 7.

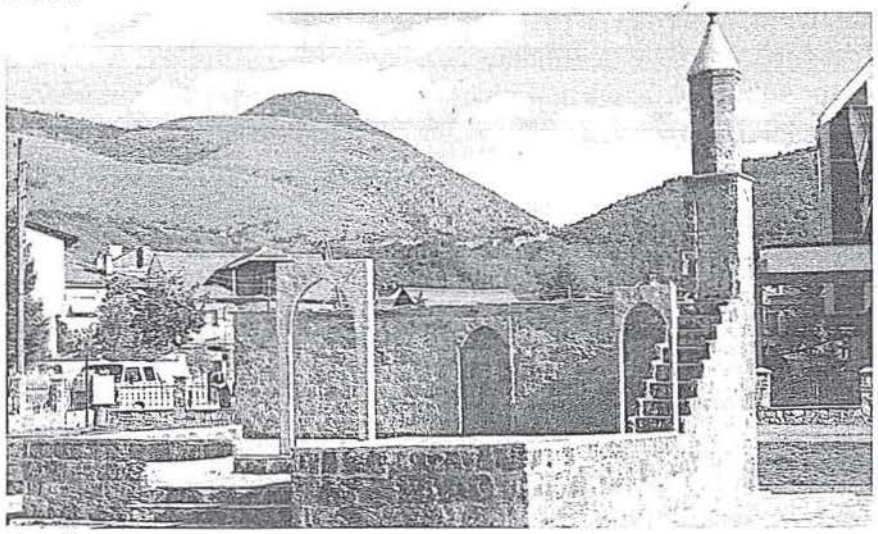

Foto 8.

da Ahmet Topoyani Namazgâhın kalıntıları mevcuttur (Foto 4). Bu tür namazgâh örneğine Bosna Hersek'teki *Kamengrad*'ta da rastlanmaktadır (Foto 9).

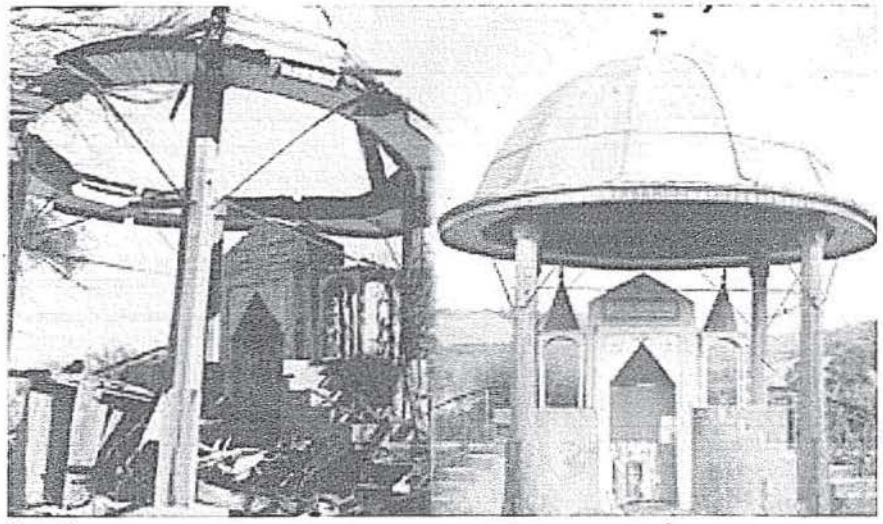

Foto 9.

Prizren namazgâhının 21 Haziran 1455 yılında, Prizren'in Osmanlı hâkimiyetini kabul ettikten sonra inşa edildiğine inanılmaktadır. Namazgâh Fatih Sultan Mehmet'in emri üzerine Osmanlı ordusu komutanı, Nobırda ve Prizren'in fethine katılan İsa Bey (*Evrenoszade İshak oğlu İsa Bey)* tarafından inşa edilmiştir. Namazgahın Ahmet Çavuş adında bir asker tarafından kısa bir zamanda (2-3 gün içinde) inşa edildiğine dair kesin olmayan belgelerden öğrenmekteyiz.

Camilerin inşa edilmesiyle namazgâhlar kendi kaderine bırakılıyor. Öyle ki Prizren'in taşrasında bulunduğu için bu namazgahta sadece tarımcılar ve buradan geçen yolcular namaz kılabilmekteydi. Savaşın vuku bulduğu yerde inşa edildiğinden dolayı bu yerde büyük bir şehitlik de meydana geliyor ve bu şehitlikte daha sonra meft merasimleri de gerçekleşmeye başlamıştır. Bu şehitlik uzun zaman şehir mezarlığı olarak da kullanılmıştır. Burada Prizren fethine katılan çok önemli şehitlerin mezarları bulunmaktaydı. 1950 yıllarından sonra bu mezarlığın ortadan kaldırılmasıyla çoğu mezarlar yerle bir edilmiştir fakat bunların arasında Tezcir Baba ve Gözcü Mehmet Efendi mezarları – türbeye dönüştürülmüştür (Foto 10).

Foto 10.

Prizren namazgâhının mahbet olarak uzun zaman kullanılmadığının ve harap olduğuna dair önemli bir kanıtını, 1912 yılında Osmanlının buralardan hemen gidişinden sonra Sırp askerleriyle çekilen bir fotoğraf oluşturmaktadır (Foto 11). O dönemden sonra namazgah ilgisizlikten ve doğanın acımasız şartlarına bırakılıp bir harabe olarak uzun zaman öyle kalmıştır. 1950 yıllarında namazgah yakınında 9,0 x 48

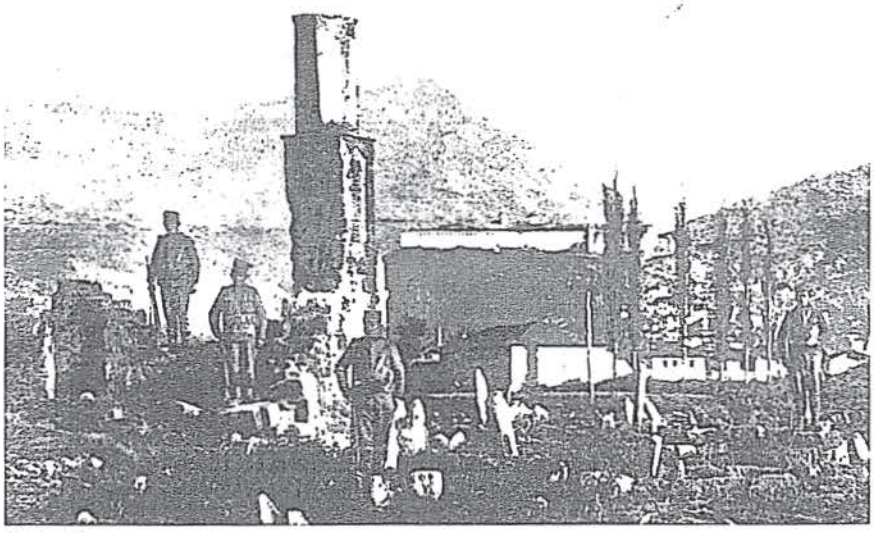

Foto 11.

metre boyutunda bir depo inşa edilmiştir (Foto 12). Depo yapımında yıktırılan namazgâh duvar taşları da kullanılmıştır (Foto 13). Depo

Foto 12.

Foto 13.

ardında olduğu için namazgâh yeri çöplük olarak kullanılmıştır (Foto 14). Yanında inşa edilen garajlardan dolayı namazgah zamanla tamamıyla harap olup, sadece minare kaidesinin bir bölümü (08 x 08 x 3,0 m) kalmıştır (Foto 15). Diğer bölümler ise (Duvar temelleri) atılan

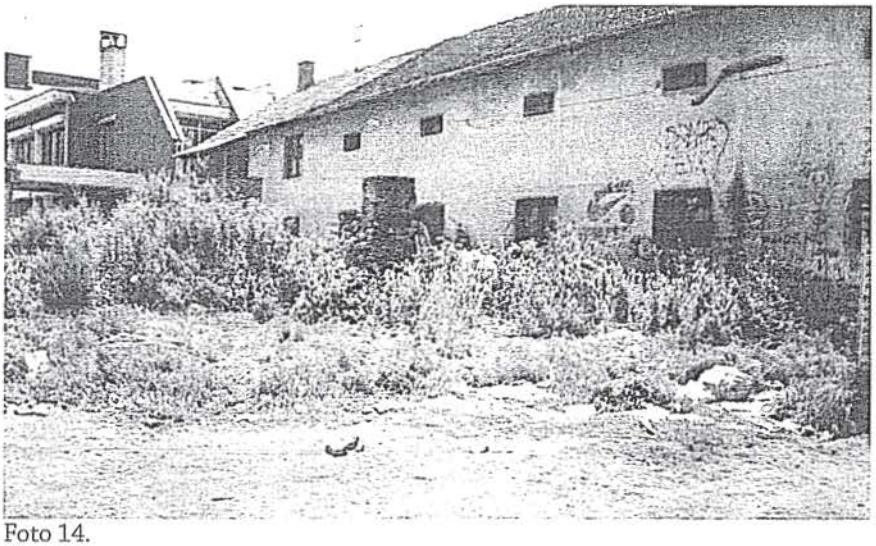

Foto 14.

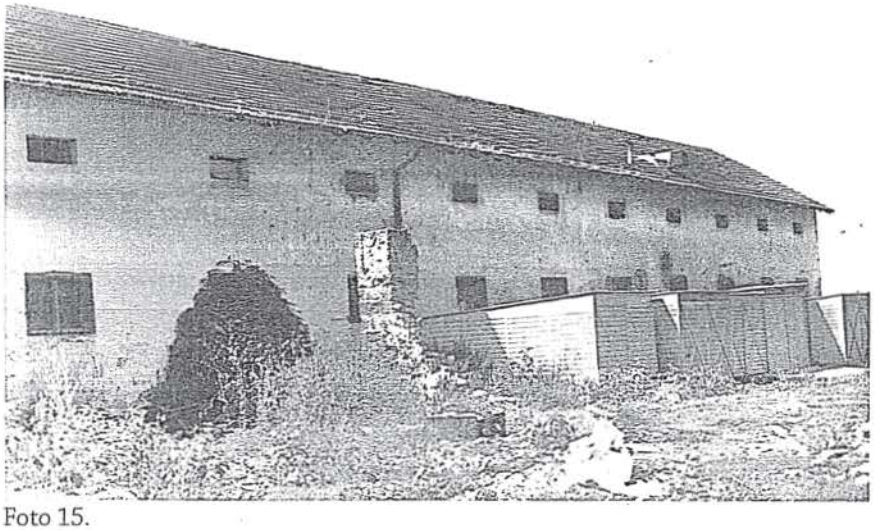

Foto 15.

çöplerden dolayı yerle örtülmüştür (Foto 16). Bu yerdeki namazgahın tamamen ortadan kaldırılmasına dair, bu yerde 1989 yılında büyük bir mallar evinin inşa edilmesiyle planlanmıştı. Bazı nedenlerden dolayı bu objenin inşası gerçekleşmemiştir ve böylelikle namazgâhın hasar ve yere gömülü olmasına rağmen mevcudiyeti korunmuştur.

Namazgâhta ilk arkeolojik araştırmaları-kazıları 1969 yılında gerçekleşmiştir (Foto 17). Bu kazılarda namazgâhın temelleri açılarak,

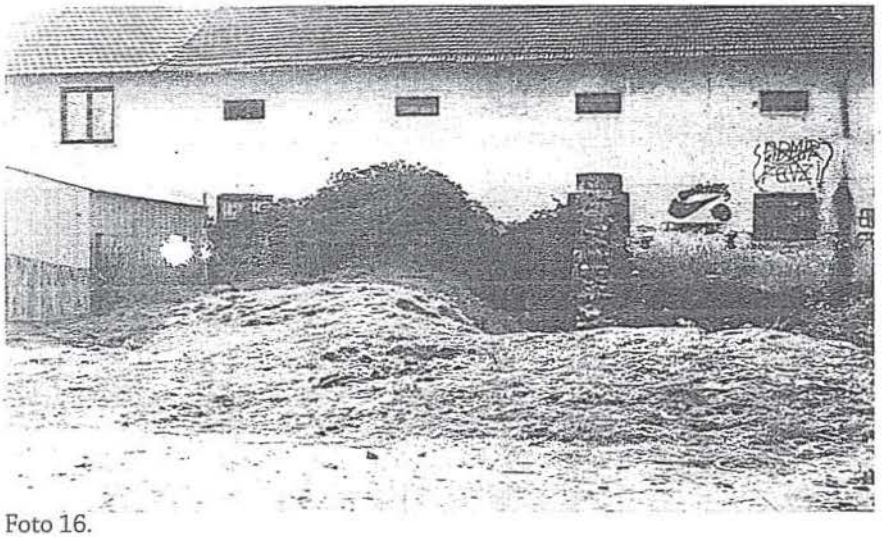

Foto 16.

Foto 17.

objenin temel kaidesi ve ebadı ortaya çıkmıştır (Foto 18). Bu kazılardan sonra restorasyon anlamında hiçbir müdahale yapılmamıştır. 1987 yılında namazgah önemli eser olarak devlet koruması altına alınıyor (Karar No:329/87).

Namazgah Prizrenin batı kısmında, Prizren-Yakova yolunun sağ tarafında bulunmaktadır. Namazgahın alanı 2748m², oysa yapı 71.6m² dir (Foto 19). Yapının ana kısmı dikdörgen şeklinde 8.4 x 6,3 metre

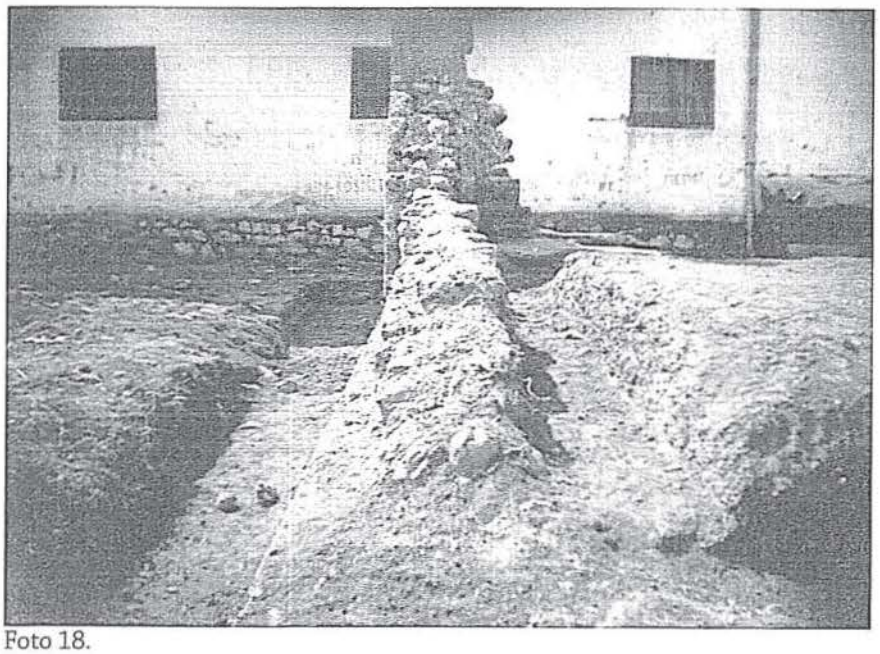

Foto 18.

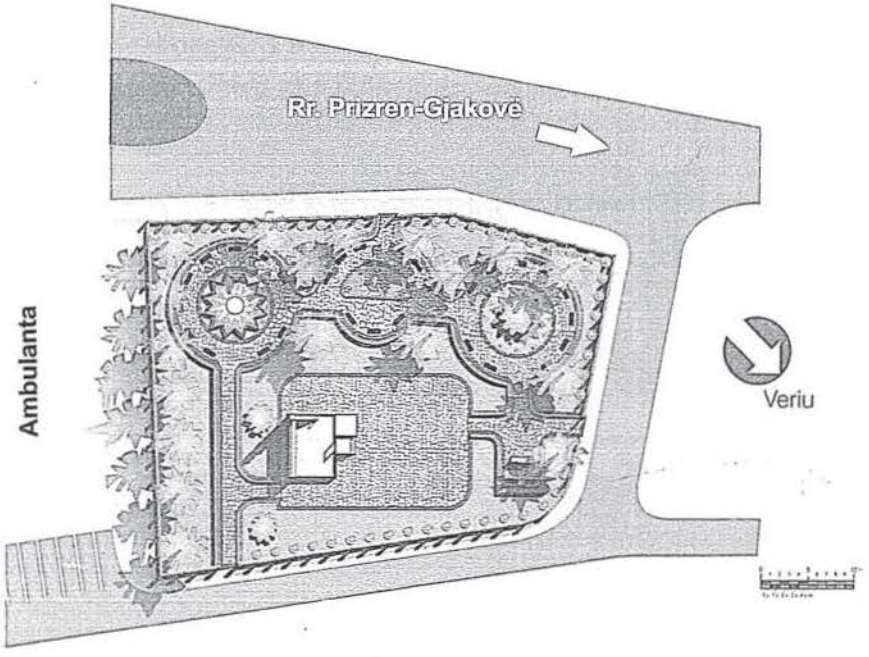

Foto 19. **Projekti i restaurimit të namazxhahut - Situacioni**

ve zeminden yüksekliği 75 santimetredir. Sağ tarafında bulunan müezzin mahvili 2.6 x 2.9 metre olmak üzere zeminden yüksekliği 1.0 metredir (Foto 20).

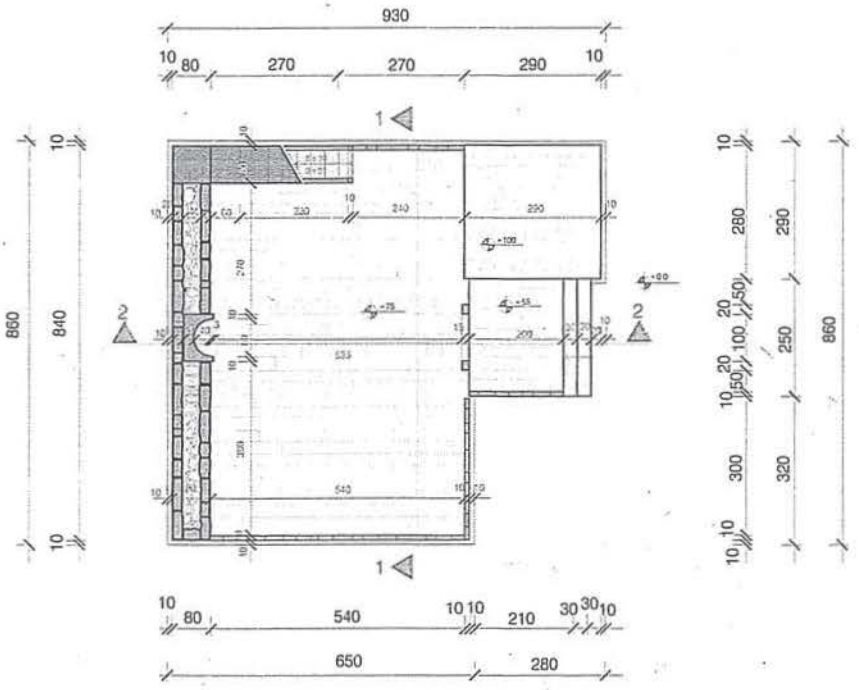

Projekti i restaurimit të namazxhahut - BAZA

Foto 20.

Namazgahın platosu kaya taşla döşelidir. Bu plato kesme taştan oluşan bir bordürün, yüksekliği 26cm, genişliği 40cm ve uzunluğu 30 ile 74 cm olan taşların üzerinde yer almaktadır. Bordür kesme taşlar yarım metre derinlikte ve moloz taştan oluşan temellerin üzerinde birbirine bağlı olarak bulunmaktadır (Foto 21). Bu kesme taşlar yapıdan 10 cm daha çıkık olduğundan dolayı, yapıya ayrı bir güzellik vermektedir. Platonun kıble yönünde boydan boya 8.4 m uzunluğunda mihrap duvarı bulunmaktadır. Duvarın kalınlığı 80 cm, yüksekliği 2.10 m, oysa Mihrab 80 cm genişlikte ve 40 cm derinliktedir. Duvar bu yörelerde bulunan sünger taşından inşa edilmiştir. Plato ve mihrap duvarının sağ tarafında, aynı taştan 3 m uzunlukta, 80 cm ge-

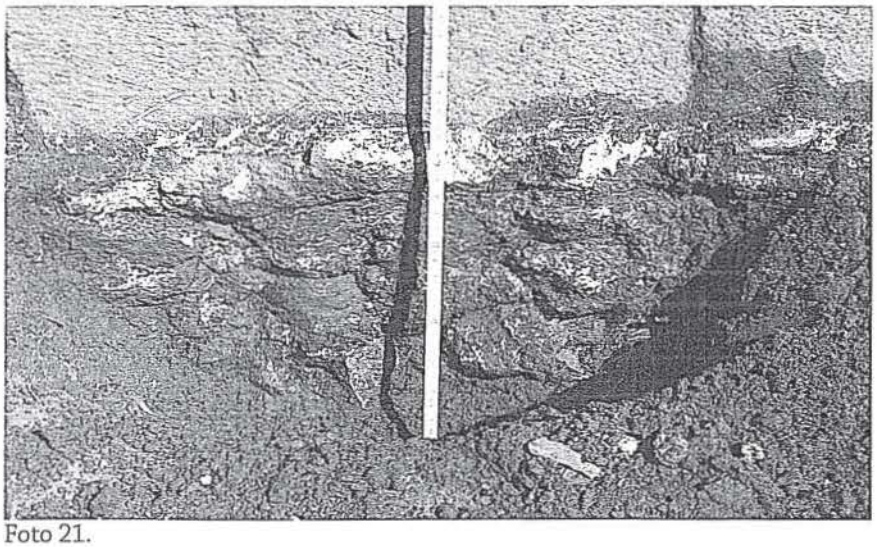

Foto 21.

nişlikte ve 2.1 m yükseklikte olan mimber bulunmaktadır. Mimberin merdivenleri mihrap duvarı yüksekliğindedir ve bu ikisinin kesiştiği yerde minare yer almaktadır. Minare iki kısımdan oluşarak, ilk kısmı dörtgen şeklinde 80 x 80 cm zeminden yüksekliği 4.5 m, ikinci kısmı ise sekizgen şeklinde ve 6.1 m yükseklikte, ondan sonra külah kısmı zeminden 6.9 m yüksekliktedir (Foto 22).

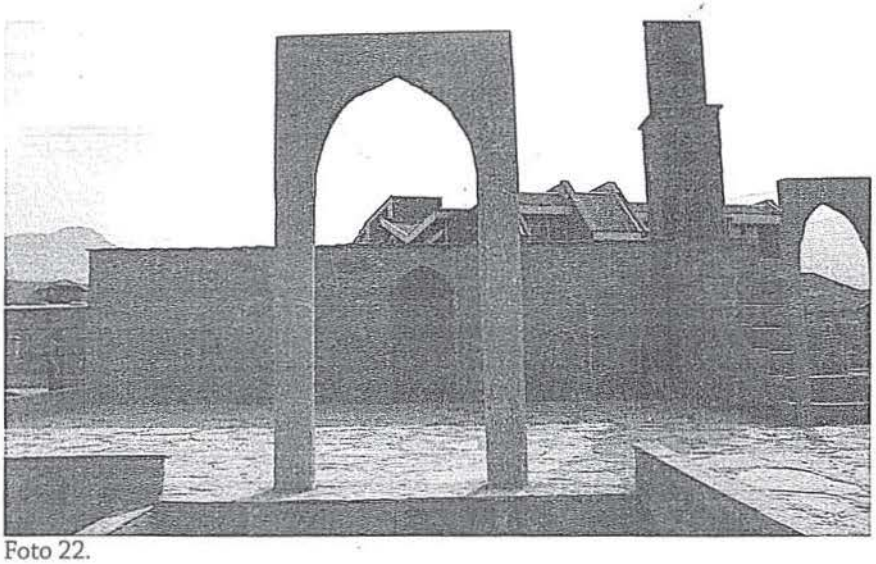

Foto 22.

Namazgahın platosu zeminden yüksek olduğu için, buraya üç basamakla çıkılır, aynı zamanda taştan olan iki portaldan biri burada, diğeri ise mimber merdivenlerinde bulunur. Yapının yakınında bir çeşme de inşa edilmiştir (Foto 23).

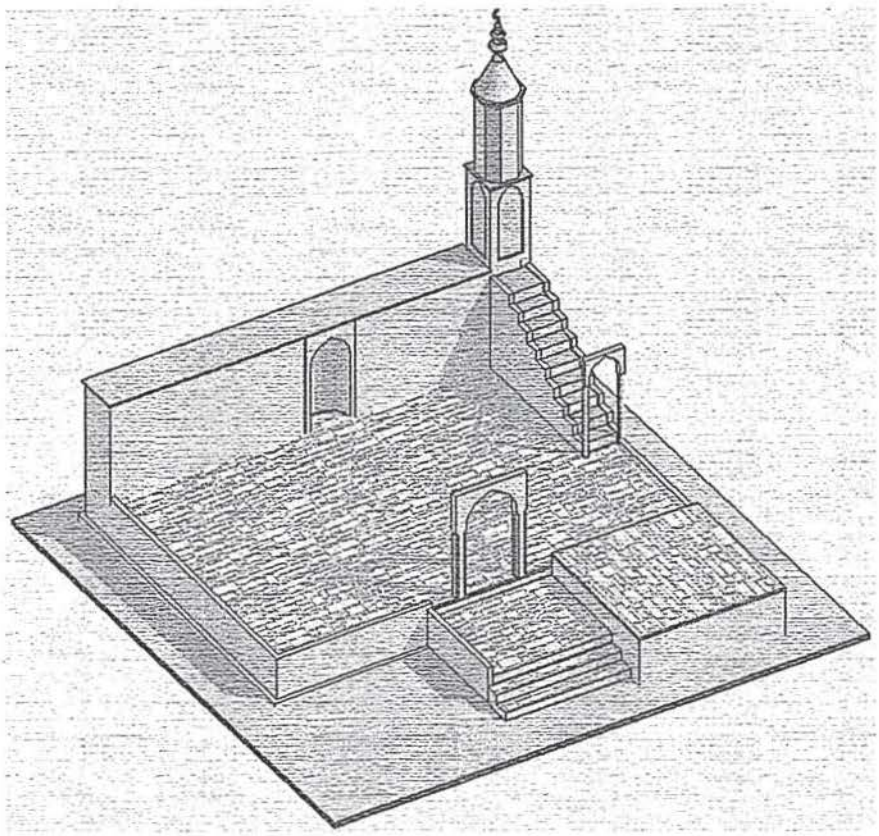

Foto 23.

Projenin hazırlanmasında ilk önce 1969 ve 1989 yıllarında yapılan kazılar ve çekilen resimler incelenerek, son durumun rölevesi ve restorasyon projesi tamamlanmıştır (Foto 24). Restorasyon işleri ekim 2001 yılında başlamıştır (Foto 25). Deponun yıkılmasıyla ortaya çıkan namazgahın orjinal taşları retorasyonda kulanılmıştır. Namazgahın açılış töreni 05. 04. 2002 yılında birçok kurumların da katılmasıyla yapılmıştır (Foto 26).

Foto 24.

Foto 25.

Foto 26.

İstanbul fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet (Foto 27), İstanbul surları dışında genişçe bir yeri taşlarla sarıp, sahiplerinden satın almış ve bu geniş alanda okçuların spor anlamında talim yapmaları yö-

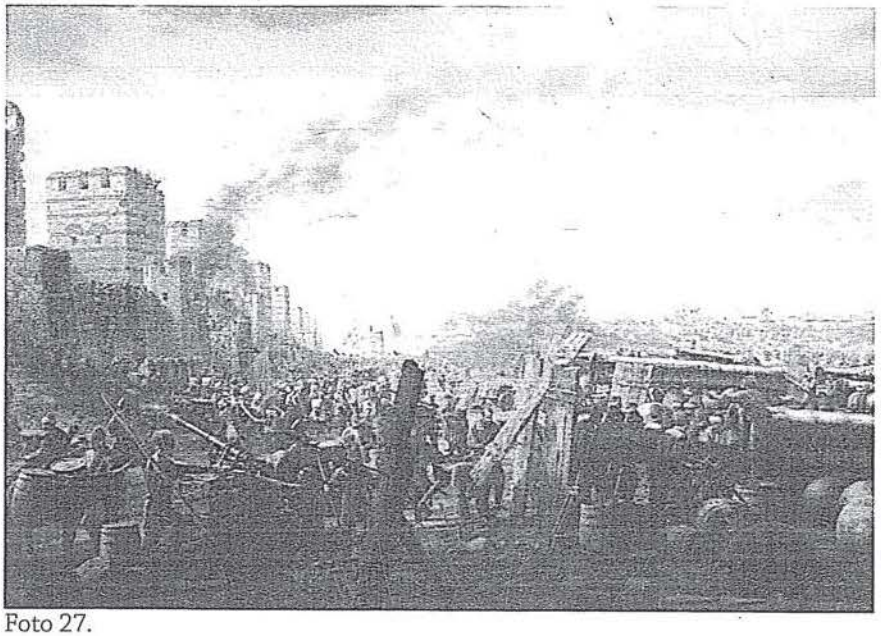

Foto 27.

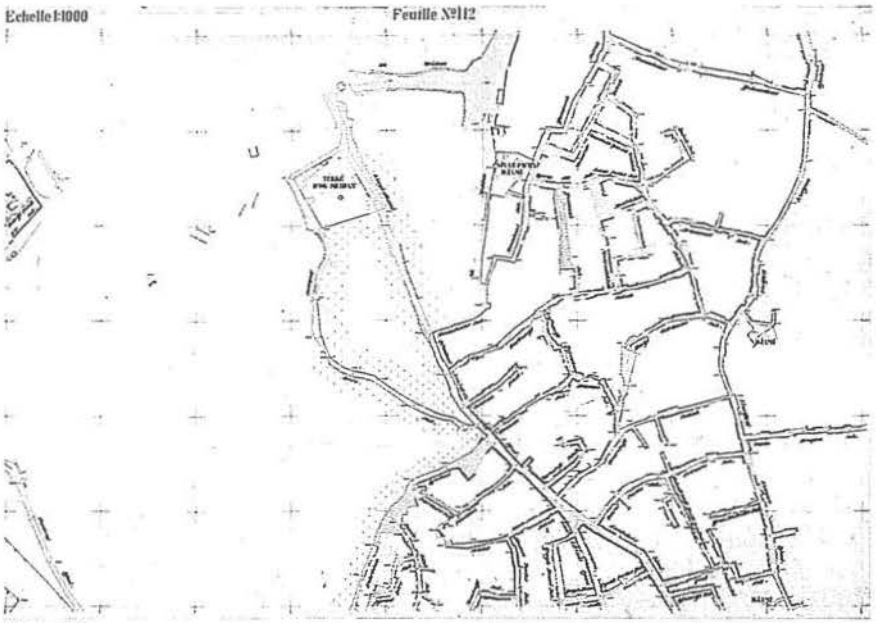

Foto 28.

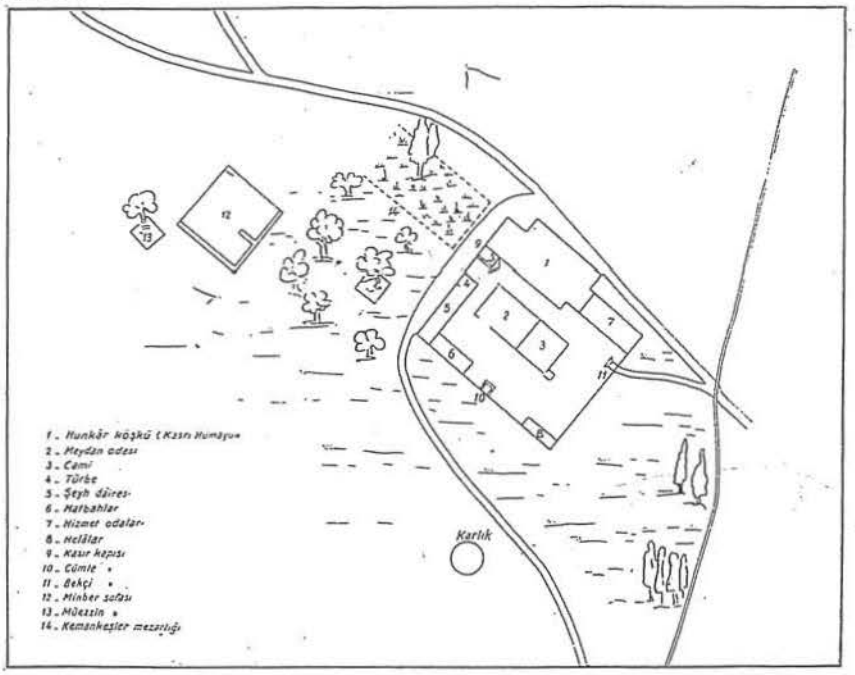

Foto 29. Plân: 1 Okmeydanı Dergâhı'nı müştemilâtiyle birlikte gösteren numaralanmış plân.

nünde savaşta okçu ustaları olarak yetiştirmeye başlamıştır (Foto 28). Öyle ki daha geç bu meydan Okçular Meydanı yani "Okmeydanı" adını alıyor (Foto 29). Dolayısıyla bu yerde diğerleri arasında bir mescit, tekke, namazgah ardından cami, hünkar konağı, vb (Foto 30).

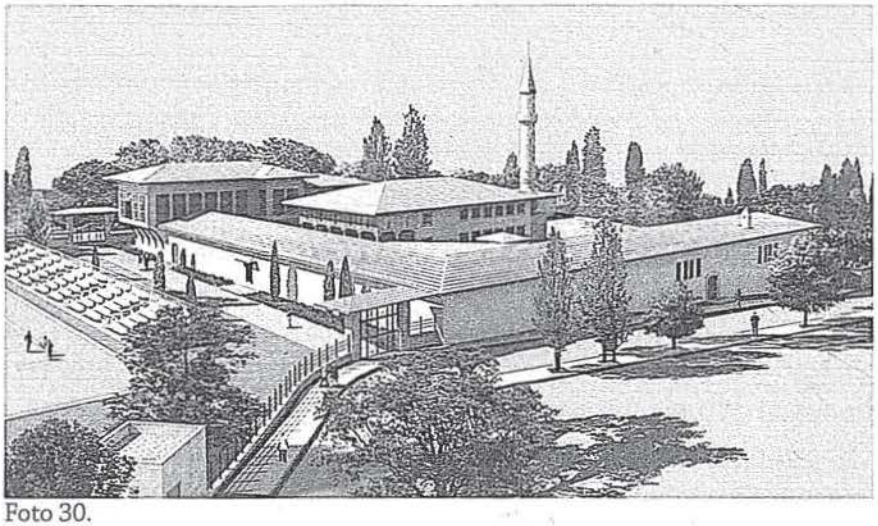

Foto 30.

Okmeydanı namazgâhın kesin olarak Fatih tarafından inşa edildiği bilinmez, lakin 1625 yılında namazgâhın Gürcü Mehmet Paşa tarafından yeniden inşa edildiği veya onarıldığı kesindir. III. Sultan Ahmet 1704 yılında namazgâhta yapmış olduğu onarım esnasında, burada bir çeşme de inşa ediyor. Daha geç tarihlerde bu yerde diğerleri arasında Piyale Paşa Camii ve Sinan Paşa Camii inşa edilmiştir.

Özel bakıma sahip olmayan Okmeydanı, 1950 yıllarına kadar asıl görünüşünü korumuştur (Foto 31). Bundan sonra Okmeydanı yerlerinin azar azar zapt edilmesi yüzünden, burada gece kondu evleri inşa edilmeye başlanmıştır (Foto 32). Dolayısıyla burada mevcut olan çoğu eserler büyük tahribata uğramıştır (Foto 33). Bu tür zapt ve tahribatlara namazgâh ta uğramıştır ve bugün bu namazgâhtan sadece yarım kalan minber basamakları kalmıştır (Foto 34). Yolların yapılması nedeniyle namazgahın sedinin yarısından fazlası yok edilmiş, müezzin mahfili, minber korkulukları tamamıyla yok olmuştur (Foto 35).

Foto 31.

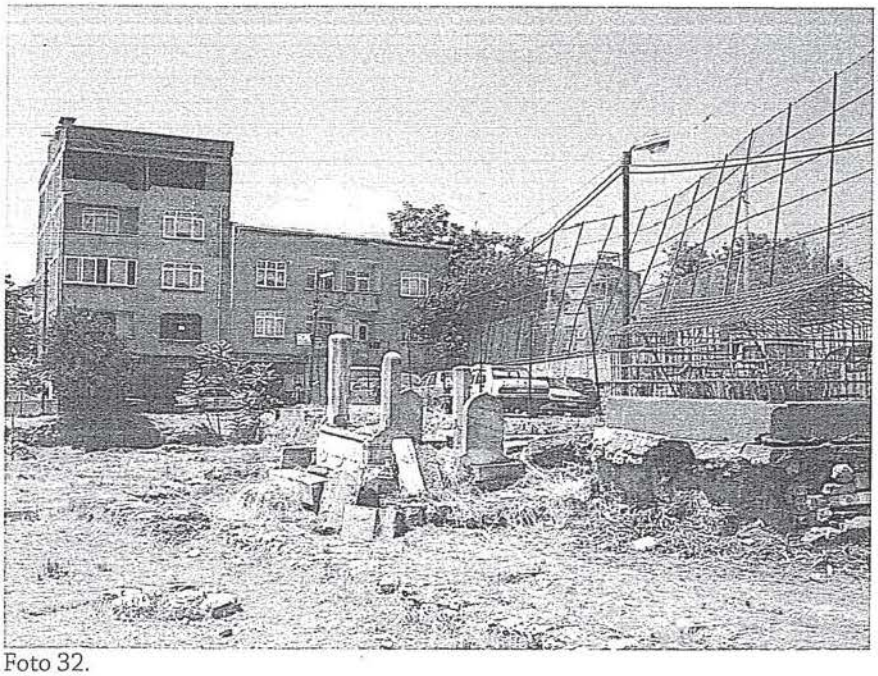

Foto 32.

Foto 33.

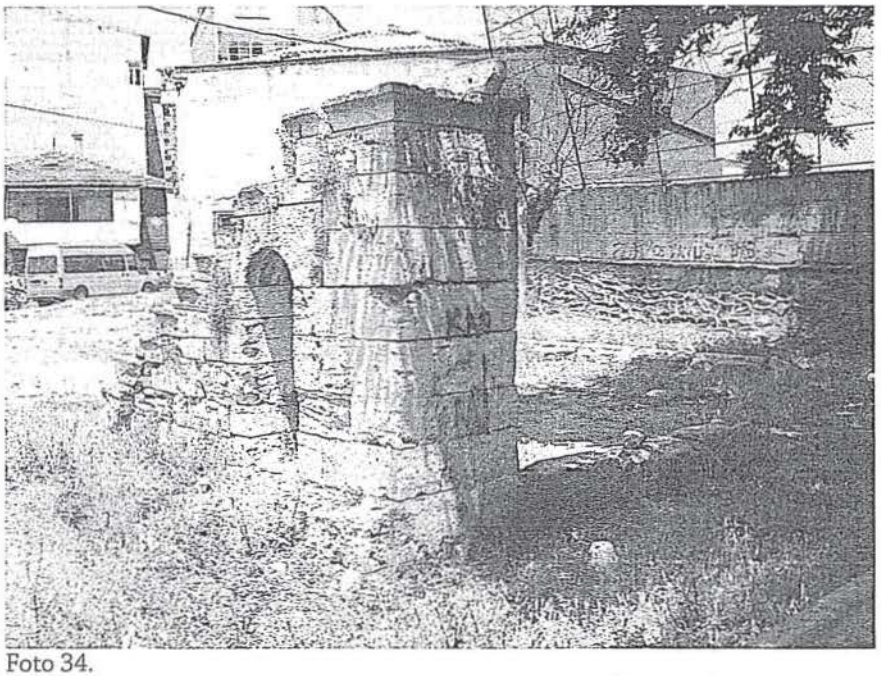

Foto 34.

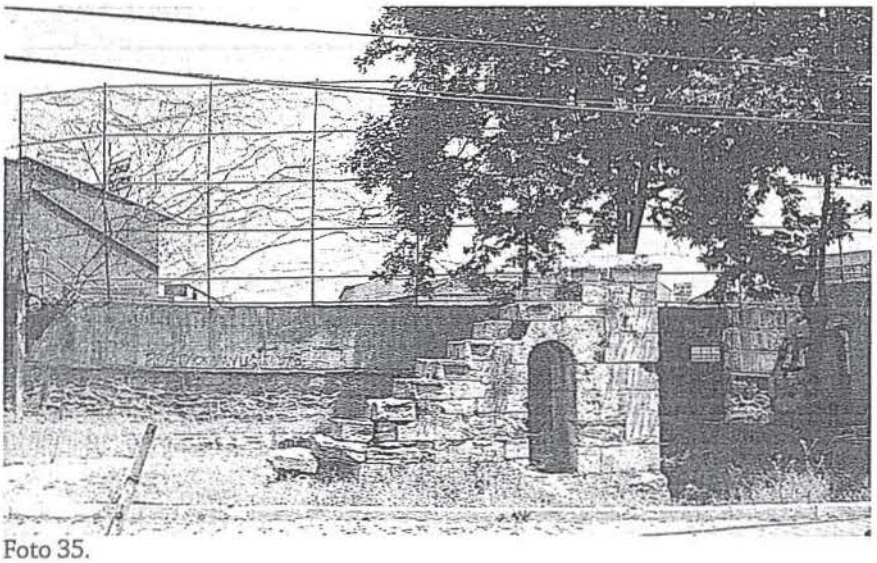

Foto 35.

Prizren namazgâhını ve Okmeydanı namazgâhını kıyasladığımızda, Prizren namazgâhı daha küçük ve kalitesi zayıf olan sünger taşıyla inşa edilmiştir (Foto 36). Bu tür taş yumuşak olduğundan dolayı namazgahın oysa zaman içinde inşa edilmesine neden olmuştur. Bu namazgahta taş işçiliği örnekleri yoktur. Sadece minare bölümünde dört nişi vardır (Foto 37). Prizren namazgâhın minber yanı sıra mihrap - kıble duvarı da mevcuttur (Foto 38). Bu özellikleri yanı sıra Prizren namazgâhın minber basmakları devamında, güney batı köşesinde az yükseklikte yarım minaresi de vardır (Foto 39). Prizren namazgahın kitabesinin olup olmadığına dair bir belge yoktur, Oysa Okmeydanı namazgahın portal üzerinde kitabesinin var olduğuna dair kanıt vardır (Foto 40). Okmeydanı namazgâhı çok daha büyük ve genişçe bir yerde kaliteli yontma taşlardan inşa edilmiştir. Etrafında da çok sayıda diğer eserler (cami, tekke, konağı vb) da inşa edilmiştir (Foto 29). Okmeydan namazgâhın sadece minberi mevcut olurken, Müzenin mahfili ayrı bir bölümü oluşturmaktadır (Foto 41).

Bu farklılıklara rağmen Prizren ve Okmeydanı namazgâhlarının ortaklaşa özellikleri de vardır. Her ikisi Fatih tarafından feth edilen şehirlerden (İstanbul –Prizren) sonra inşa edilip, bu yerlerde mezarlıkların ve türbelerin oluşması (Foto 10-32). Her ikisinin bakımsız kalması ne-

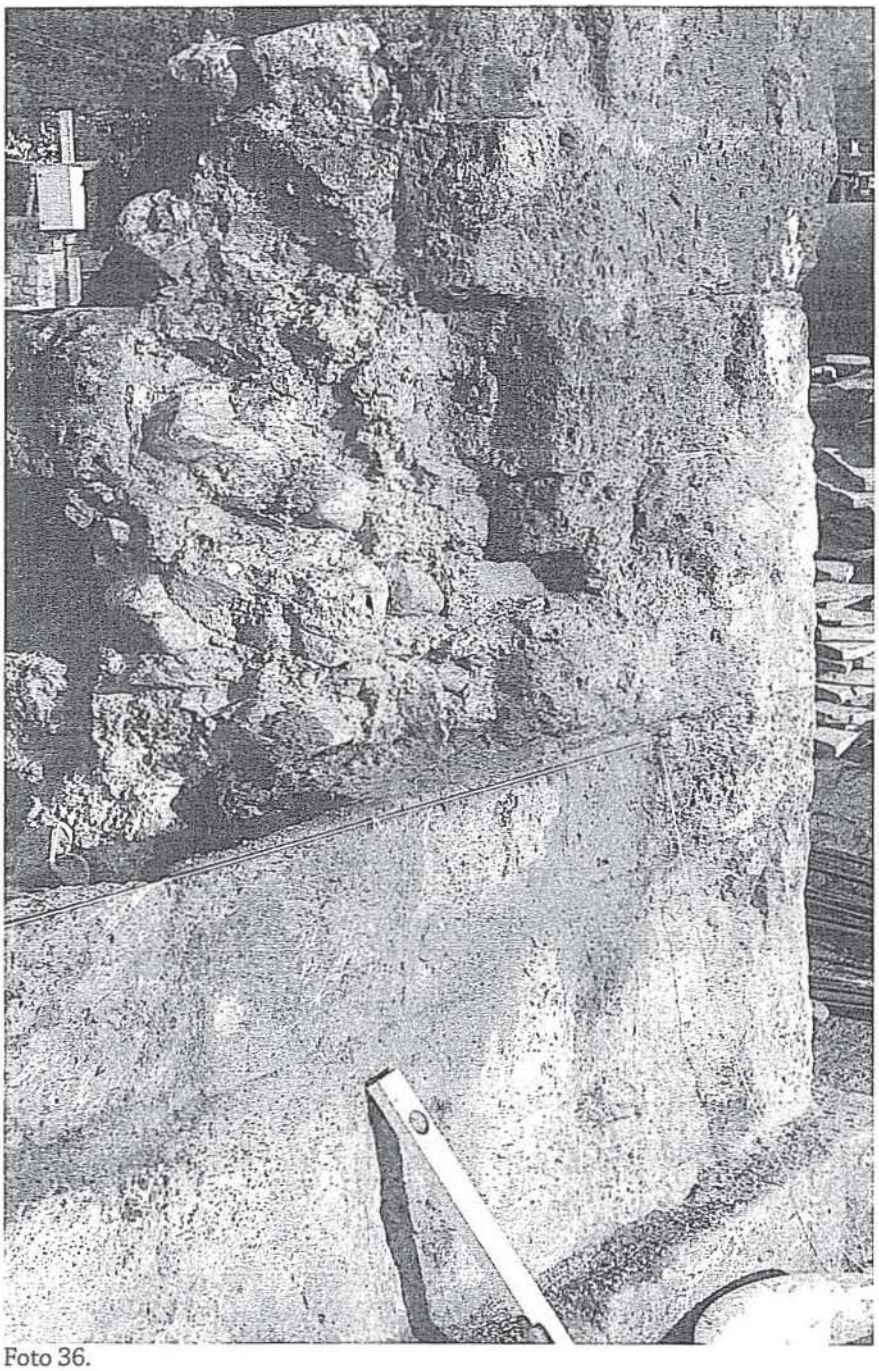

Foto 36.

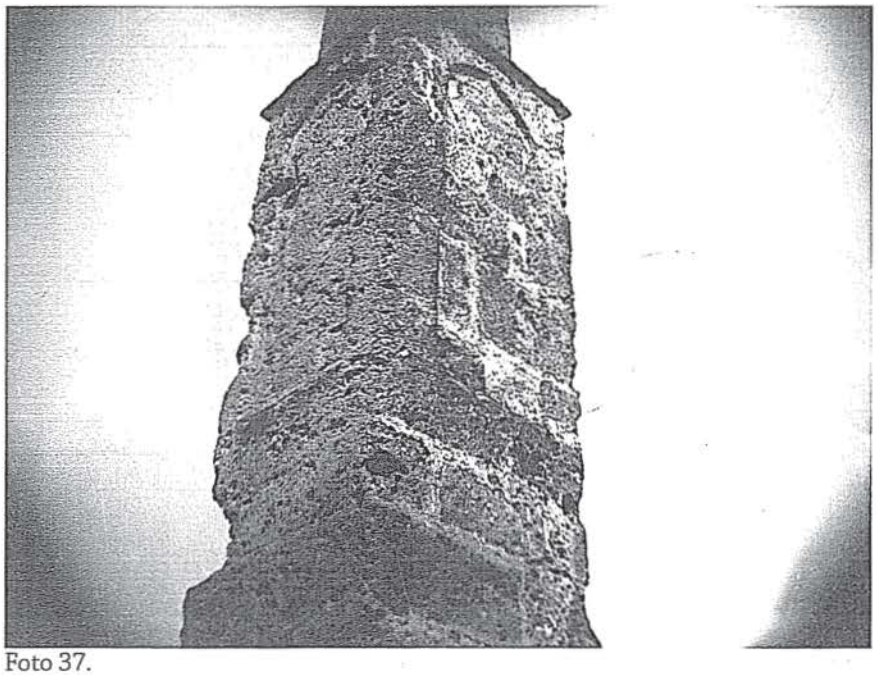

Foto 37.

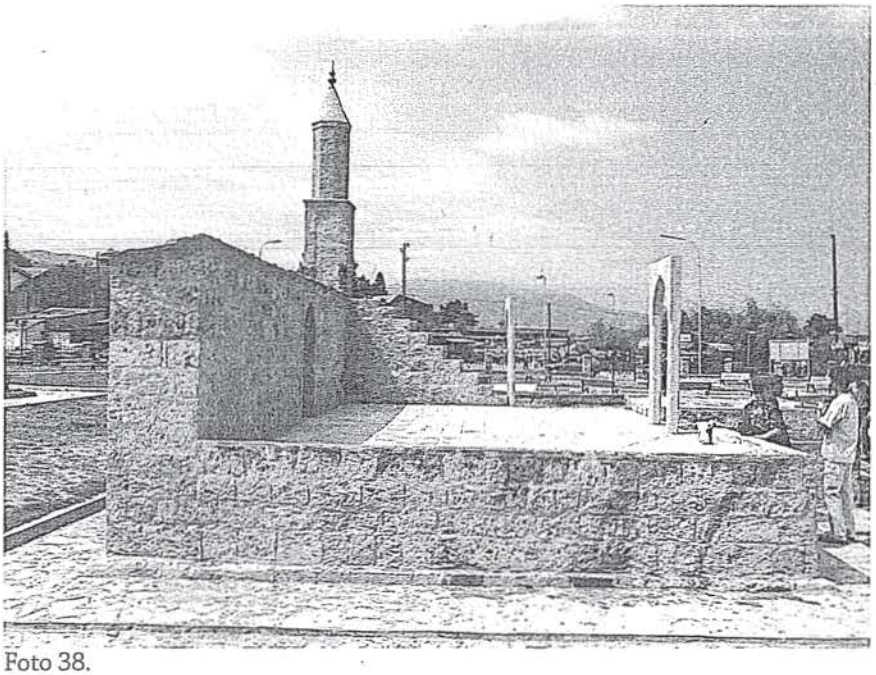

Foto 38.

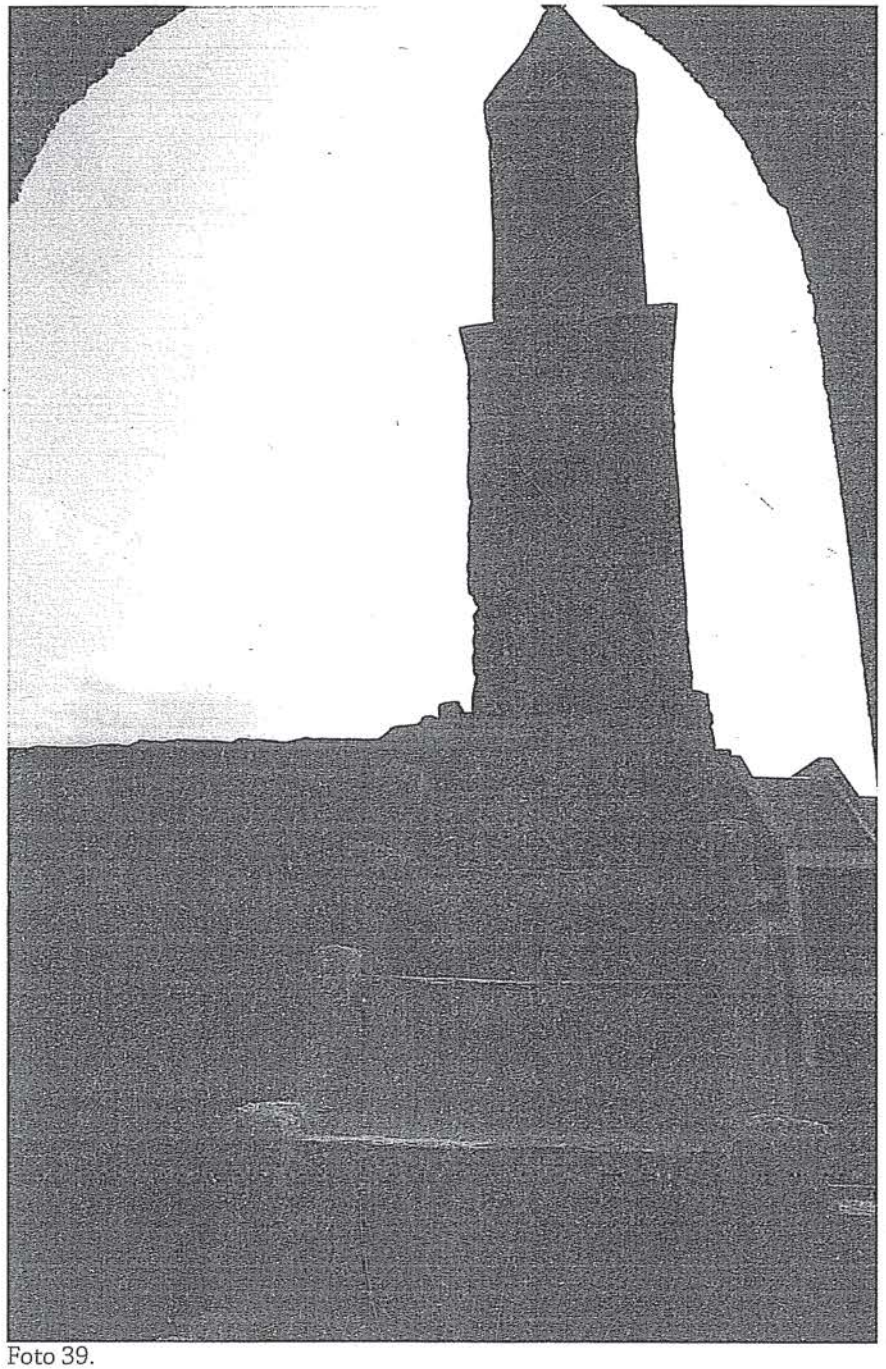

Foto 39.

Foto 40.

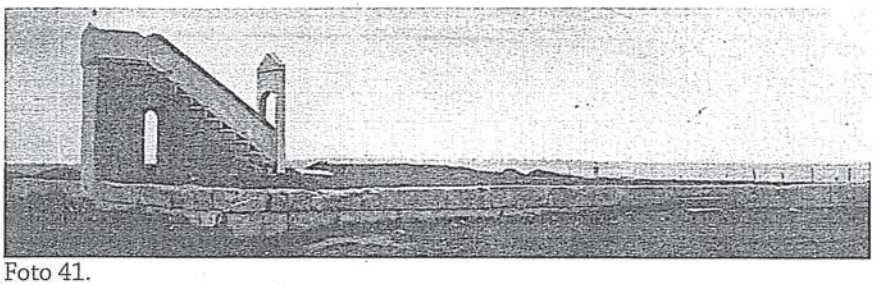

Foto 41.

deniyle çoğu bölümlerinin zapt edilmesi ve aynı yerde legal olamayan diğer objelerin inşa edilmesi vb (Foto 42-43). Prizren namazgâhı 2002 yılında restorasyon edilirken (Foto 44-45-46), Okmeydan namazgâhı gün bugün hâlâ onarılıp veya restorasyon edilmeyince bir harabe olarak tamamıyla yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır (Foto 47).

Sonuçta namazgahlar tipoloji olarak özel bir camii temsil ettiğinden dolayı, kültür mirasımızın büyük bir zenginliğini oluşturmaktadır (Foto 48). Balkanlar'da ilk dini eseri olarak bu namazgahların günlük hayatta önemli rol oynadıkları da bir gerçektir. Namazgahların inşa

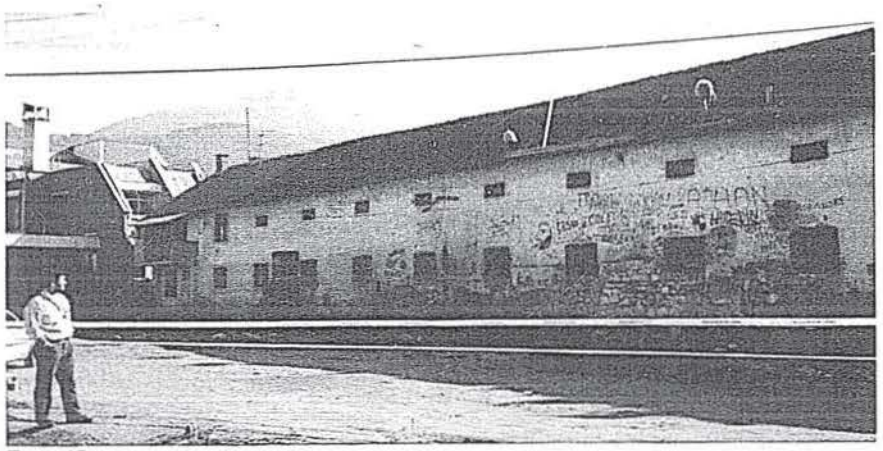

Foto 42.

Foto 43.

Foto 44.

Foto 45.

Foto 46.

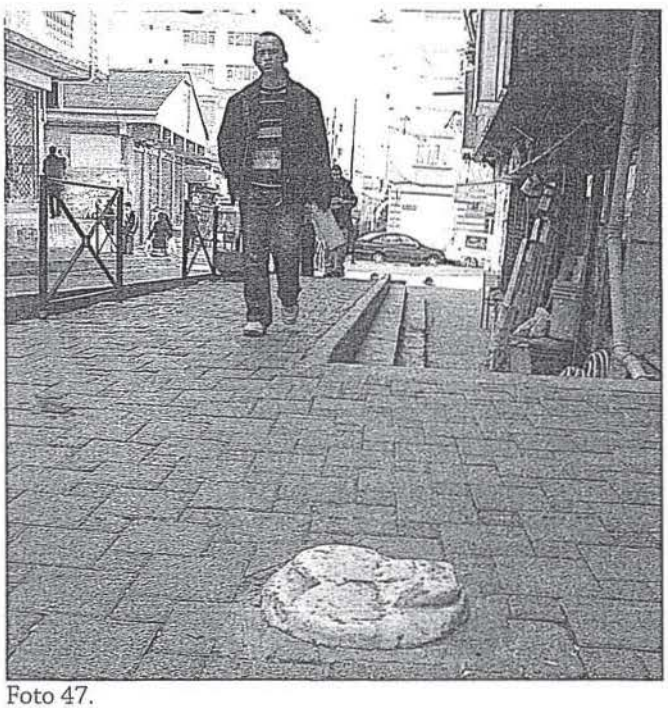

Foto 47.

Foto 48.

edilmesiyle yeni bir medeniyetin de ortaya çıktığı bir gerçektir (Foto 49). Dolayısıyla bugün onların yok oluşu bir medeniyetin yokoluşu anlamına da gelmektedir (Foto 50).

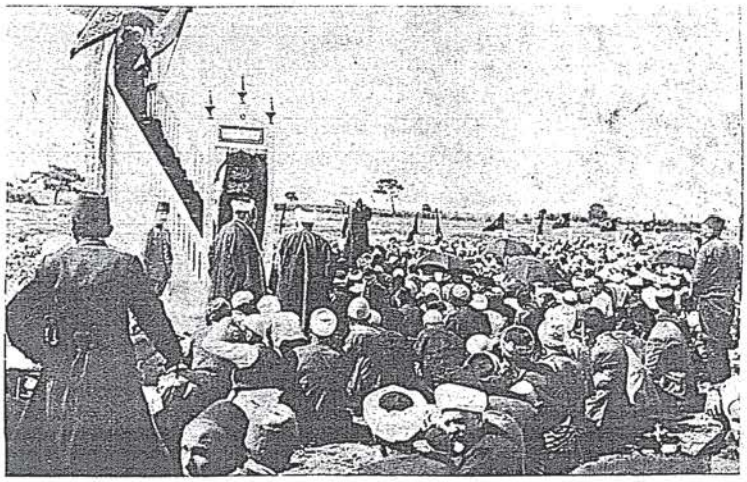

روم ایلی سیاحت همایونی : قوصوا اواسنده یوبوك کون

پادشاهمز سلطان محمدخان خامس حضرتلرینك قوصوا اوواسنده ایکیوز بیك قدر جماعت ایله اوائکی هفته (۳ حزیران ، ۱۳۲۷) صلات جمعه‌یی ادا بیوردقلری معلومدر . شو رسم او احتفال عظیم دینی ایچون یابیلان منبری وجماعتدن برقسم جزئیی کوسته‌ریبور .

[قومو : آیره ن]

Voyage du Sultan en Roumélie.

Deux cent mille musulmans à la cérémonie religieuse du Kossova, avec leur Khalif impérial.

Foto 49.

Foto 50.

Kaynaklar

Akmaydalı, Hüdavendigar, "Mihrablı ve Minberli Namazgâahlarımız", *Vakıflar Dergisi*, S. XXIII.

Ayanoğlu, İsmail Fazıl (1974), *Ok Meydanı ve Okçuluk Tarihi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Derman, M. Uğur (1975), *Osmanlı Devri Şehir ve Menzil Yollarında İstirahat ve İbadet Yerleri (Namazgahlar)*", Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.

Elpen, Levent (1998), "Arazi Rantinin ve İşgalin Abides Fatihin Vakfı Ok Meydanı", İstanbul.

Frashëri, Kristo (2004), *Historia e Tiranës*, Vëll 1, Tiranë.

Grup Autorësh (1973), "Kosova", *Dikur Dhe Sot*, Beograd.

Haskuka, Esat (2003), *Analiza e Funksioneve të Prizrenit Gjatë Shekujve*, Prizren.

Kunter, Halim Baki (1948), "Türk Spor Mimarisine Dair", *Güzel Sanatlar*.

Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı (1994), *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul.

Öndeş, Osman (15 Ocat 1976), "Okmeydanı'nda Talan Var!", *Hayat*, S. 3.

Özdamar, Mustafa (1988), "Namazgahlar", *Vakıflar Dergisi*, S. XX, Ankara.

Shukriu, Muhamed (2001), *Prizreni i Lashtë Morfologjia e Ecurive Për Ruajtjen e Kulturës Material*, Prizren.

Smailagić, Nerkez (1990), "Leksikon Islama", Sarajevo.

Türkiye Diyanet Vakfı (2006), *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, C. 33, İstanbul.

Virmiça, Raif (1999), *Kosovada Osmanlı Mimari Eserleri 1*, Ankara.

Virmiça, Raif (2009), "Kosovada Fatih Devri Eserleri", *Kosova Efsaneleri*, Prizren.

Yücel, Erdem, *İstanbul'un Namazgâhları*.